

Obsah

Úvod

HISTORICKÝ MATERIALIZMUS AKO FILOZOFICKÁ VEDA O SPOLOČNOSTI 5

1. Predmet historického materializmu	5
2. Miesto historického materializmu v systéme spoločenských vied. Vzájomný vzťah dialektického a historického materializmu	10
<i>Dialektický materializmus a spoločenské vedy . . . . .</i>	10
<i>Dialektický a historický materializmus . . . . .</i>	12
<i>Kategórie historického materializmu . . . . .</i>	17
3. Zvláštnosti vzniku a vývinu historického materializmu	20
<i>Sociálne podmienky vzniku historického materializmu . . . . .</i>	20
<i>Teoretické predpoklady historického materializmu . . . . .</i>	24
<i>Prevrat v náhľadoch na spoločnosť . . . . .</i>	32
<i>Historický materializmus ako tvorivá veda . . . . .</i>	33

Prvá časť

Vývin spoločnosti ako prírodno-historický proces

I. ŠTRUKTÚRA SPOLOČENSKO-EKONOMICKEJ FORMÁCIE	39
--	----

1. Pojem spoločensko-ekonomická formácia	39
2. Spôsob výroby — materiálne-ekonomický základ spoločenskej formácie	43
<i>Výrobné sily</i>	44
<i>Výrobné vzťahy</i>	50
3. Spoločenské bytie a spoločenské vedomie	53
<i>Pojem spoločenské bytie. Prírodné a spoločenské prostredie</i>	53
<i>Spoločenské vedomie</i>	56
4. Základňa a nadstavba	63
<i>Význam kategórií základňa a nadstavba</i>	63
<i>Definícia základne</i>	64
<i>Nadstavba ako spoločenský jav</i>	67
5. Ďalšie zložky spoločenskej formácie	73
<i>Kritika buržoázných predstáv o štruktúre spoločnosti</i>	78

II. DEJINY AKO PROCES VZNIKU, VÝVINU A STRIEDANIA SPOLOČENSKO-EKONOMICKÝCH FORMÁCIÍ 80

1. Úloha prírodných faktorov v živote a vo vývine spoločnosti	80
<i>Vplyv geografického prostredia na vývin spoločnosti</i>	81
<i>Vplyv spoločnosti na prírodu</i>	85
<i>Kritika geografického smeru v sociológii</i>	88
<i>Úloha vzrastu obyvateľstva vo vývine spoločnosti</i>	91
<i>O zákonoch populácie</i>	93
<i>Kritika buržoázných populačných teórií</i>	95
2. Zákon súladu výrobných vzťahov s charakterom a úrovňou vývinu výrobných síl	98
<i>Všeobecná charakteristika zákona</i>	99
<i>Závislosť výrobných vzťahov od výrobných síl</i>	100
<i>Závislosť výrobných síl od zmien a vývinu výrobných vzťahov</i>	108
<i>Prechod od jedného spôsobu výroby k druhému</i>	115
<i>Dialektika vývinu výrobných síl a výrobných vzťahov za socializmu</i>	119
3. Päť spoločensko-ekonomických formácií ako stupne pokrokového vývinu spoločnosti. Dejiny ako jednotný ucelený proces	122
<i>Vznik človeka a spoločnosti</i>	124
<i>Prvotnopospolná formácia</i>	125
<i>Otrokárska formácia</i>	130
<i>Feudálna formácia</i>	135
<i>Kapitalistická formácia</i>	138
<i>Komunistická formácia</i>	145

Druhá časť

Vývin spoločnosti ako výsledok činnosti ľudí

I. OBJEKTÍVNE ZÁKONITOSTI A HISTORICKÁ ČINNOSŤ LUDÍ	159
---	-----

1. Objektívna podmienenosť činnosti ľudí	159
<i>Črty spoločenskej praxe . . . . .</i>	159
<i>Objektívne podmienky a činnosť ľudí . . . . .</i>	160
<i>Formy spoločenskej praxe . . . . .</i>	162
2. Vzájomný vzťah objektívnej nevyhnutnosti a uvedomelej činnosti ľudí	164
3. Úloha ideí v spoločenskom vývine	169
4. Úloha socialistickej ideológie vo vývine spoločnosti	173
<i>Historická podmienenosť zvláštnej úlohy socialistickej ideológie . . . . .</i>	173
<i>Ideológia a politika. Prenikanie socialistického vedomia medzi masy</i>	177

II. TRIEDY A TRIEDNY BOJ 181

1. Podstata a pôvod tried	182
<i>Predmarxistické učenie o triedach . . . . .</i>	182
<i>Základný rozdiel medzi Marxovou teóriou tried a predmarxistickými teóriami . . . . .</i>	184
<i>Leninova definícia spoločenských tried . . . . .</i>	184
<i>Pôvod tried . . . . .</i>	187
2. Analýza triednej štruktúry spoločnosti	189
<i>Metóda triednej analýzy . . . . .</i>	189
<i>Triedna štruktúra kapitalistickej spoločnosti . . . . .</i>	190
<i>Kritika buržoázných teórií „sociálnej stratifikácie“ . . . . .</i>	193
3. Triedny boj a jeho úloha v dejinách. Zvláštnosti triedneho boja proletariátu	194
<i>Triedny boj ako hybná sila vývinu antagonistických formácií . . . . .</i>	194
<i>Podstata a úloha triedneho boja proletariátu . . . . .</i>	196
<i>Marxistické a liberálne chápanie triedneho boja . . . . .</i>	198
<i>Formy triedneho boja . . . . .</i>	200
<i>Úloha komunistickej strany v triednom boji proletariátu . . . . .</i>	202
<i>Triedny boj a mierové spolunažívanie . . . . .</i>	204
4. Triedny boj v prechodnom období	206
<i>Triedna štruktúra spoločnosti prechodného obdobia . . . . .</i>	206
<i>Úlohy a formy triedneho boja . . . . .</i>	207
5. Triedna štruktúra a vzájomný vzťah tried socialistickej spoločnosti. Cesty likvidácie tried	210
<i>Triedy za socializmu . . . . .</i>	210
<i>Sociálnopolitická jednota . . . . .</i>	212
<i>Protirečenia za socializmu . . . . .</i>	214
<i>Cesty likvidácie tried . . . . .</i>	216

III. ŠTÁT, REVOLÚCIA A DIKTATÚRA PROLETARIÁTU. ROZVOJ SOCIALISTICKÉHO ŠTÁTU 218

1 Štát v antagonistických formáciách	218
<i>Pôvod a podstata štátu . . . . .</i>	218
<i>Štát a právo . . . . .</i>	223
<i>Typ a forma štátu a práva . . . . .</i>	225

<i>Buržoázna demokracia</i>	228
<i>Kríza buržoáznej demokracie</i>	230
2. Teória sociálnej revolúcie	231
<i>Hospodársky základ a charakter revolúcie</i>	232
<i>Základný obsah a hybné sily revolúcií</i>	233
<i>Buržoázne revolúcie</i>	236
3. Socialistická revolúcia	238
<i>Historická nevyhnutnosť a základný obsah socialistickej revolúcie</i>	238
<i>Imperializmus — predvečer socialistickej revolúcie</i>	241
<i>Prerastanie buržoáznodemokratickej revolúcie v socialistickú revolúciu</i>	244
<i>Vývin socialistickej revolúcie</i>	247
<i>Všeobecná kríza kapitalizmu</i>	249
4. Diktatúra proletariátu. Rozvoj socialistického štátu	253
<i>Socialistická revolúcia a diktatúra proletariátu</i>	253
<i>Formy diktatúry proletariátu</i>	257
<i>Vývin socialistického štátu</i>	261
<i>Socialistický štát a právo</i>	264
<i>Odumieranie štátu</i>	267
IV. HISTORICKÉ FORMY SPOLOČENSTVA LUDÍ	269
1. Formy spoločenstva ľudí v prvotnopospolnej formácii	270
<i>Prvobytné stádo</i>	270
<i>Rodovo-kmeňové spoločenstvo</i>	270
2. Národnosť	273
3. Národ. Národnostná otázka za kapitalizmu	275
<i>Pôvod národov</i>	275
<i>Znaky národa a jeho miesto v spoločenskom živote</i>	276
<i>Vývin vzájomných vzťahov medzi národmi za kapitalizmu</i>	277
<i>Národnostná otázka v buržoáznodemokratickej revolúcii</i>	279
<i>Národnooslobodzovacie hnutie v kolóniách</i>	280
4. Rozvoj národa za socializmu	283
<i>Znaky socialistického národa</i>	283
<i>Vyriešenie národnostnej otázky za socializmu</i>	284
V. ÚLOHA LUDOVÝCH MÁŠ A OSOBNOSTI V DEJINÁCH. OSOBNOSŤ A SPOLOČNOSŤ	289
1. Úloha máš a osobnosti v dejinách	289
<i>Ludové masy ako kategória historického materializmu</i>	291
<i>Teoretické a triedne základy popierania rozhodujúcej úlohy máš</i>	292
<i>Historický materializmus o úlohe máš</i>	294
<i>Úloha vynikajúcich osobností v dejinách</i>	296
2. Zákon vzrastajúcej úlohy máš v dejinách	300
3. Socialistická spoločnosť a osobnosť	305

Duchovná stránka historického procesu. Formy spoločenského vedomia

I. ZVLÁŠTNOSTI VÝVINU SPOLOČENSKÉHO VEDOMIA	319
<i>Poznávací a ideologický moment v antagonistických formáciách</i>	319
<i>Spoločenské a individuálne vedomie</i>	328
<i>Formy vedomia</i>	329
II. POLITICKÁ IDEOLÓGIA	331
1. Špecifičnosť politickej ideológie	332
2. Miesto politickej ideológie medzi spoločenskými javmi a jej úloha vo vývine spoločnosti	336
3. Úloha politickej ideológie v socialistickej spoločnosti	341
III. PRÁVNE VEDOMIE	346
1. Pôvod právneho vedomia	347
2. Miesto právneho vedomia medzi spoločenskými javmi a jeho úloha v živote a vo vývine spoločnosti	352
3. Úloha socialistického právneho vedomia	354
IV. MORÁLKA	362
1. Pôvod a podstata morálky	363
2. Miesto a úloha morálky v spoločnosti	370
3. Vznik a úloha komunistickej morálky	376
V. NÁBOŽENSTVO	384
1. Pôvod a podstata náboženstva	385
2. Miesto a úloha náboženstva v antagonistických formáciách	388
3. Protikladnosť vedeckého a náboženského svetonázoru	395
4. Vzťah komunistickej strany k náboženstvu, Cesty prekonávania náboženstva za socializmu	398
VI. VEDA	402
1. Zvláštnosti vzniku a vývinu vedy	404
2. Úloha vedy v rozvoji výroby	411
3. Miesto a úloha vedy v rozvoji kapitalistickej spoločnosti	414
4. Veda v socialistickej spoločnosti	422
VII. UMENIE	427
1. Pôvod umenia	428

2. Základné zvláštnosti umenia ako formy spoločenského vedomia	430
3. Miesto umenia medzi ostatnými spoločenskými javmi a jeho úloha vo vývine spoločnosti	443

VIII. FILOZOFIA 447

1. Pôvod filozofie	448
2. Miesto filozofie v sústave spoločenských javov	451
<i>Kvalitatívna odlišnosť marxistickej filozofie od predchádzajúcej filozofie . . . . .</i>	463
3. Úloha filozofie vo vývine spoločnosti	464
Doslov (F. Vartík)	467

